

جهان انرژی

دانشگاه مهندسی انرژی

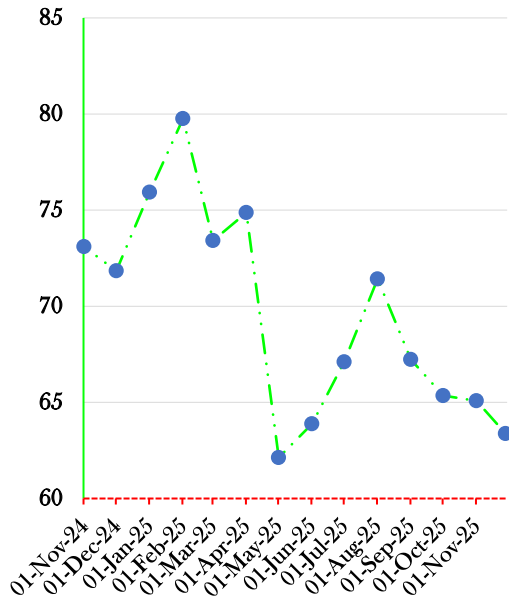
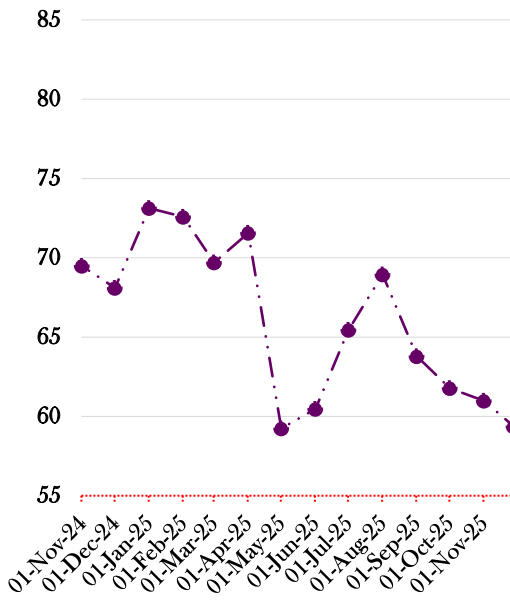
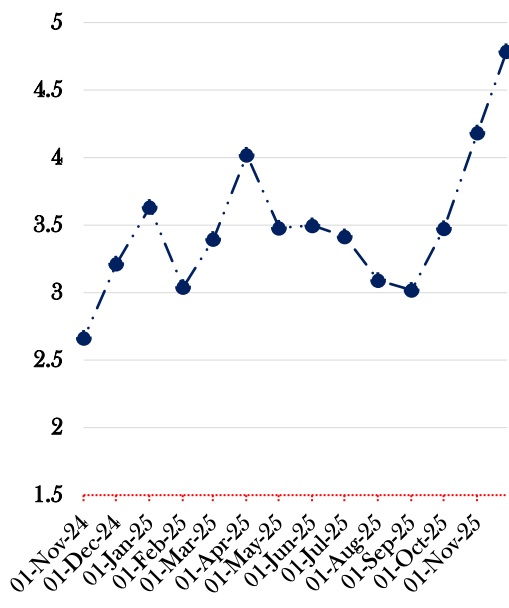
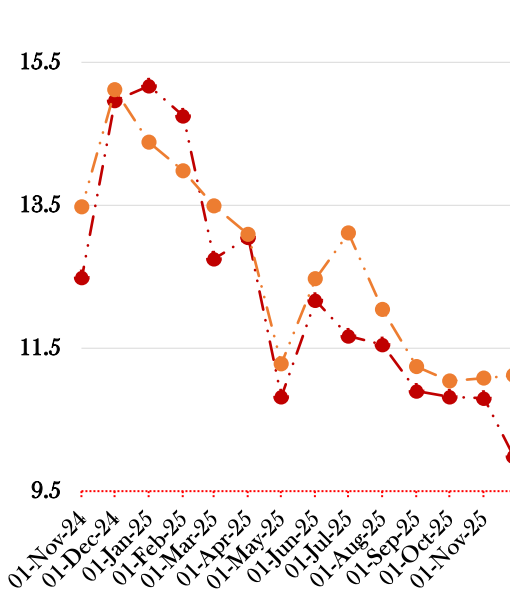
تفسیر مفهومی

از شبکه هرفر تا اروپا: تحولات بازار گاز و پیامدهای آن برای ایران

نویسندگان این شماره:

امیر حسین قاسمی، امیر علی حسن زاده، و عباس ملکی

۱۴۰۴ آذر

Brent Crude Oil (\$/barrel)		WTI Crude Oil (\$/barrel)	
21/11/2025	28/11/2025	21/11/2025	28/11/2025
62.53	63.38	58.06	59.37
			
Henry Hub Natural Gas (\$/MMBtu)		Europe & Asia Natural Gas (\$/MMBtu)	
21/11/2025	28/11/2025	21/11/2025	28/11/2025
4.485	4.786	10.78 11.13	9.986 11.12
			

بهای نفتی بازار

در روزهای گذشته قیمت نفت نسبتاً افزایش یافت. نفت برنت که در شنبه گذشته به قیمت ۶۲.۵۶ دلار هر بشکه معامله شده بود، امروز صبح به بهای ۶۳.۲۰ دلار در بورس بین المللی لندن خرید و فروش شد. یعنی حدود ۱ درصد افزایش در قیمت برنت را شاهدیم. نفت خام وست تگزاس اینترمدیت که شنبه گذشته ۵۸.۰۶ دلار در هر بشکه در بازار کاشینگ اوکلاهما عرضه می‌گشت به بهای ۵۸.۵۵ دلار امروز معامله گردید. یعنی با دو دهم درصد افزایش همچنان در کریدور ۵۰ دلاری بسر می‌برد. در عین حال بازار منتظر نتایج اجلاس مجازی وزرای نفت و انرژی اوپک پلاس در امروز یعنی یکشنبه ۳۰ نوامبر است. احتمال آن که تصمیم برای افزایش تولید در ابتدای ۲۰۲۶ به تعویق افکنده شود وجود دارد. همچنین مشکلات ژئوپلیتیکی که توسط رقیبان بزرگ ایجاد شده بر روی قیمت نفت تاثیر گذار است. از یک سو جنگ روسیه و اوکراین و چشم انداز پیش رو که آیا طرح ۱۹ ماده‌ای ترامپ می‌تواند این جنگ را خاتمه دهد یا نه. از سوی رئیس جمهور روسیه پیشنهاد ترامپ به عنوان مبنایی برای توافقات آتی شناسایی شده است. ویتکاف قرار است هفته آینده از مسکو دیدار کند. اگر مذاکرات به نتیجه برسد نفت خام روسیه بدون نگرانی از تحریم می‌تواند در سطح تولید بالا به نقاط مختلف جهان بخصوص چین، هند، و ترکیه صادر گردد. در کیف رئیس دفتر رئیس جمهور اوکراین که در واقع نفر دوم هیئت حاکمه این کشور بود مجبور شد از سمت خود به اتهام دست داشتن در شبکه فساد مالی کناره گیری نماید. از طرف دیگر نحوه نمایش قدرت ایالات متحده در دریای کارائیب علیه ونزوئلا و تهدیدات روزانه دریایی و حالا زمینی در آمریکای لاتین می‌تواند تهدیدی برای کاهش و یا توقف تولید نفت خام در یکی از بنیادگذاران اوپک از دهه ۱۹۶۰ باشد. در همین حال گزارش نیویورک تایمز حاکی از آن است که روسای جمهور آمریکا و ونزوئلا در یک گفتگوی تلفنی تمهیدات لازم برای یک نشست حضوری را بررسی کرده‌اند. کاهش تنش مابین این دو تولید کننده بزرگ نفت بر روی قیمت نفت خام تاثیر خواهد داشت.

بهای گاز طبیعی در هنری هاب که در هفته گذشته به ۴.۴۸ دلار به ازای هر یک میلیون واحد حرارتی انگلیسی (بی تی یو) رسیده بود صبح امروز به ۴.۸۵ دلار به ازای هر میلیون بی تی یو رسید که افزایشی معادل ۷ درصد را در ابتدای زمستان تجربه می‌کند. بهای گاز طبیعی در روتردام هلند با افزایش قیمت به ۹.۹۹ دلار به ازای هر میلیون بی تی یو به فروش رسید. بهای همین مقدار از گاز طبیعی مایع شده در ساحل کره و ژاپن در ۱۱.۱۲ دلار هر میلیون بی تی یو ثابت باقی ماند.

➤ کاهش تولید ایالات متحده در ۲۰۲۶

مطابق با گزارش آژانس اطلاعات انرژی وزارت انرژی ایالات متحده تولید این کشور به صوت متوسط در سالهای ۲۰۲۵ و ۲۰۲۶ تغییر خواهد یافت. به پیش بینی این آژانس متوسط تولید ایالات متحده در ۲۰۲۵ به ۱۳.۵۹ میلیون بشکه در روز خواهد رسید و در ۲۰۲۶ این عدد به ۱۳.۵۸ میلیون بشکه در روز کاهش خواهد یافت. در سه ماهه چهارم ۲۰۲۵ تولید آمریکا به ۱۳.۸۲ میلیون بشکه در روز خواهد رسید. در این صورت مجموع کاهش تولید این کشور در ۲۰۲۵ نسبت به سال قبل از آن ۱۸ درصد است. این کشور وارداتی معادل ۶.۲۰ میلیون بشکه در روز نیز دارد تا بتواند مصرف ۲۰ میلیون بشکه ای خود را تنظیم کند.

➤ سرمایه گذاری امارات عربی متحده بر روی شبکه برق جنوب یمن

امارات عربی متحده در صدد است تا مبلغ ۱ میلیارد دلار برای توسعه بخش انرژی در یمن سرمایه گذاری نماید. بخش الکتریکی یمن در یک دهه اخیر پس از جنگ با عربستان سعودی و مخاصمات داخلی بشدت صدمه دیده و خاموشی برق در نقاط مختلف کشور بخصوص در مناطقی در جنوب که نفوذ امارات در آن جا بیشتر است قابل مشاهده است. از سال ۲۰۲۲ بین طرفهای درگیر در جنگ داخلی یمن آتش بس برقرار شد. در تابستان سال جاری در عدن که نیروهای مخالف انصارالله بر آن تسلط دارند، تنها ۴ ساعت برق به منازل و مغازه ها رسیده و ۲۰ ساعت باقیمانده در شبانه روز مردم کوچه و بازار بدون دسترسی به برق سر می کردند. پروژه های مورد نظر امارات شامل نیروگاه های خورشیدی و بادی و تاسیسات ذخیره سازی و گسترش شبکه توزیع می باشد. امارات عربی متحده در سالهای اخیر یک بازیگر عمده در صحنه یمن و اطراف باب المندب شده است. این کشور در یکی از پرتراфик ترین مسیرهای دریایی مهم جهان برای حمل و نقل انرژی و کالاهای تجاری در جزیره یمنی میون در حال ساخت پایگاه است. به رغم آنکه این کشور سال ۲۰۱۹ اعلام کرد نیروهای خود را از یمن خارج کرده است، اما این کشور کنترل جزیره سقطری در نزدیکی باب المندب در اقیانوس هند را به دست گرفته و محموله های نظامی را وارد بندر این جزیره می کند. شورای انتقالی جنوب گروهی از شبه نظامیان تحت حمایت امارات در جنوب یمن در ژوئن سال ۲۰۲۰ جزیره سقطری را به تصرف خود درآورده بودند که در پی این اقدام، مسئولان دولتی و فرماندهان نظامی وابسته به دولت مستعفی این جزیره را ترک کردند.

➤ پاکستان و انرژی خورشیدی و نقش چین

فناوری انرژی‌های سبز و اعمال آن توسط جمهوری خلق چین در حال تغییر مناظر، بازارها، و ژئوپلیتیک در بسیاری از نقاط جهان است، اما شاید پاکستان بارزترین نمونه باشد. به گزارش اکونومیست امسال پاکستان به دومین واردکننده بزرگ پنل‌های خورشیدی در جهان تبدیل شد. این کشور به آزمایشگاهی برای گذار به انرژی سبز در جنوب جهان تبدیل شده است. پاکستان آزمونی‌ست برای تمایل چین به رهبری این گذار، نه اینکه صرفاً امکانات لازم را برای آن فراهم کند. در سراسر پاکستان پنل‌های خورشیدی را در همه جا، از خانه‌های بیلاقی پوکا گرفته تا مساجد، از مزارع گرفته تا مغازه‌های کنار جاده‌ای، خواهید دید. این پنل‌ها در مناطق روستایی اغلب بر روی تریلرهایی نصب می‌شوند که از خانه‌ای به خانه دیگر یدک کشیده می‌شوند. بین سال‌های ۲۰۲۲ تا ۲۰۲۴، آمار تجارت نشان می‌دهد که واردات سالانه پنل‌های خورشیدی ساخت چین توسط پاکستان تقریباً پنج برابر شده و به ۱۶ گیگاوات رسیده است. این کشور در ۹ ماه اول سال ۲۰۲۵، ۱۶ گیگاوات دیگر پنل خورشیدی وارد کرده است. تا پایان امسال، انتظار می‌رود واردات تجمعی انرژی خورشیدی پاکستان تقریباً با ظرفیت تولید نصب شده سیستم برق ملی مطابقت داشته باشد: ظرفیتی که اخیراً توسط چهار نیروگاه جدید زغال‌سنگی افزایش یافته که توسط چین و به عنوان بخشی از طرح زیرساختی کمربند و جاده جهانی آن ساخته و تامین مالی شده‌اند. از سال ۲۰۲۲، تأمین‌کنندگان برق که مسئول تامین ظرفیت سنتی تولید برق بودند، شاهد کاهش شدید درآمد خود بوده‌اند. مصرف برق از شبکه حدود ۱۲ درصد کاهش یافته است. با توجه به اینکه کاربران جدید انرژی خورشیدی به طور فزاینده‌ای باتری‌های ساخت چین را نصب می‌کنند که به آنها امکان دسترسی به برق پس از غروب آفتاب را می‌دهد، به نظر می‌رسد که این کاهش ادامه خواهد یافت. در عین حال دولت در تلاش است تا سرمایه‌گذاری چین را در تولید محلی پنل‌های خورشیدی، باتری‌ها و سایر فناوری‌های سبز تشویق کند.

➤ افزایش امید به پایان جنگ در اوکراین

نفت پس از ثبت بزرگ‌ترین کاهش هفتگی از اوایل ماه اکتبر، در حالی به روند پرفراز و نشیب خود ادامه داد که معامله‌گران احتمال دستیابی به توافق صلح میان اوکراین و روسیه را که می‌تواند موجب افزایش جریان نفت به بازاری از پیش اشباع شود، مورد ارزیابی قرار دادند. رهبران اروپایی و دیگر متحدان به ایالات متحده گفته‌اند که این طرح نیاز به کار بیشتری دارد تا از تلاش دولت ترامپ برای اعطای امتیاز به روسیه و تحمیل شروط جلوگیری شود. در همین حال افشای یک گفتگوی تلفنی این تلقی را در ذهن مخالفان ترامپ در واشنگتن و بروکسل به وجود آورده که نماینده او استیو ویتکاف امتیازات بیش از حدی را به کرملین پیشنهاد داده است. پس از گفت‌وگوهای آمریکا و اوکراین در روز یکشنبه در ژنو، مارکو روبریو، وزیر امور خارجه آمریکا، گفت که ضرب‌الاجل پیشنهادی دونالد ترامپ، رئیس‌جمهور آمریکا، برای کسب حمایت اوکراین از این طرح ممکن است به هفته بعد موکول شود. معامله‌گران نفت با دقت در حال رصد این موضوع هستند که آیا توافقی

حاصل خواهد شد یا خیر، و این که آیا تحریم‌های روسیه به تدریج لغو می‌شود. تحولاتی که می‌تواند عرضه بیشتری را وارد بازاری کند که پیشاپیش انتظار یک مازاد بزرگ در سال آینده را دارد. اوپک پلاس و دیگر تولیدکنندگان، به‌ویژه در قاره آمریکا، تولید خود را افزایش داده‌اند و این چشم‌انداز قیمت‌ها را در مسیر کاهش سالانه قرار داده است. در همین حال دو نفتکش بزرگ در نزدیکی تنگه بسفر در دریای سیاه دچار آتش سوزی شدند. گفته می‌شود این دو نفتکش در حال انتقال نفت خام روسیه بودند و توسط پهبادهای اوکراینی مورد حمله قرار گرفتند. در ماه گذشته پهبادهای اوکراین به بندر نفتی نووروسیسک متعلق به روسیه در کناره دریای سیاه اصابت کردند. به این بندر نفت خام قزاقستان از حوزه نفتی تنگیز از طریق خط لوله موسوم به کنسرسیوم کاسپین وارد شده و به نفتکشها بارگیری می‌شود. قزاقستان به شدت به اوکراین در مورد این حمله اعتراض کرده است.

➤ انرژی‌های پاک و جهان سوم

طبق پیش‌بینی آژانس بین‌المللی انرژی، انتظار می‌رود بین سال‌های ۲۰۲۴ تا ۲۰۳۰، ظرفیت انرژی سبز در آسیا، آمریکای لاتین، و کشورهای جنوب صحرای آفریقا بیش از دو برابر و در خاورمیانه و شمال آفریقا سه برابر شود. این آژانس انتظار دارد که تنها در هند، در سال‌های ۲۰۲۴ تا ۲۰۳۰، ۳۵۰ گیگاوات به ظرفیت تولید برق افزوده شود. اما دولت‌ها در حال مانع تراشی بر سر راه این گذار هم هستند. آفریقای جنوبی، که پس از هجوم ناگهانی پنل‌های خورشیدی چینی با مشکلاتی در ثبات شبکه مواجه شد، سال گذشته تعرفه‌های ۱۰ درصدی بر واردات امکانات برق خورشیدی اعمال کرد. برزیل، یکی از سه واردکننده برتر ماژول‌های خورشیدی، تعرفه‌های خود را بر آنها در نوامبر گذشته به ۲۵ درصد افزایش داد. نیجریه، پرجمعیت‌ترین کشور آفریقا، در حال بررسی ممنوعیت کامل ماژول‌های خورشیدی وارداتی است. یکی از پاسخ‌های چین، افزایش تولید خارج از چین است. طبق مطالعه‌ای که در ماه سپتامبر توسط محققان دانشگاه جان هاپکینز منتشر شد، شرکت‌های فناوری سبز چینی قول داده‌بودند که از سال ۲۰۲۲، ۲۰۰ میلیارد دلار در کشورهای دیگر سرمایه‌گذاری کنند. بخشی از انگیزه آنها دور زدن موانع تعرفه‌ای وضع شده توسط کشورهای توسعه‌یافته بوده است. تقریباً نیمی از این سرمایه‌گذاری در جنوب شرقی آسیا انجام شده است. اما چنین سرمایه‌گذاری‌هایی به افزایش تعرفه‌ها توسط کشورهای در حال توسعه نیز پاسخ داده‌است. این موضوع فقط به انرژی خورشیدی مربوط نمی‌شود؛ باتری‌ها، وسایل نقلیه الکتریکی، و هیدروژن سبز همگی بخشی از این ترکیب هستند. این جریان سرمایه‌گذاری اکنون کاهش یافته است.

از شبکه هرز تا اروپا: تحولات بزرگ گاز و پیامدهای آن برای ایران^۱

این گزارش به بررسی وضعیت کنونی و چشم‌انداز کوتاه‌مدت بازار گاز طبیعی در جهان و پیامدهای آن برای ایران می‌پردازد. چارچوب و ساختار کلی بر اساس گزارش‌های آژانس بین‌المللی انرژی (IEA) است و در آن کوشیده شده ضمن اتکا به داده‌های کمی این گزارش، تحلیل‌های تکمیلی متناسب با شرایط ایران ارائه شود.

پس از جهش دوباره تقاضای جهانی گاز در سال ۲۰۲۴، رشد تقاضا در نیمه اول ۲۰۲۵ به‌وضوح کند شده است. رشد تقاضا در این دوره تنها حدود ۱ درصد بوده و تقریباً تماماً از اروپا و آمریکای شمالی آمده است؛ در حالی که در آسیا به‌ویژه چین و هند تقاضا کاهش نشان داده است. در اروپا، زمستان سردتر از معمول و افت تولید برق بادی و آبی موجب شد مصرف گاز در بخش برق رشد قابل توجهی داشته باشد و نقش نیروگاه‌های گازی در پشتیبانی از امنیت عرضه برق بار دیگر پررنگ شود.

در مقابل، بازارهای آسیایی زیر فشار دو عامل قرار گرفته‌اند: نااطمینانی اقتصادی کلان و قیمت‌های نسبتاً بالای LNG. چین برای نخستین بار پس از چند سال، در نیمه نخست ۲۰۲۵ با کاهش حدود ۱ درصدی تقاضای گاز و سقوط بیش از ۲۰ درصدی واردات LNG مواجه شده و در هند نیز مصرف گاز در پنج ماه اول سال حدود ۷ درصد افت کرده است. این وضعیت به‌روشنی نشان می‌دهد که در اقتصادهای در حال رشد، گاز هنوز یک سوخت «حساس به قیمت» است و هر موج قیمتی، سریعاً خود را در افت مصرف نشان می‌دهد.

از منظر عرضه، رشد LNG جهانی در نیمه اول ۲۰۲۵ حدود ۴ درصد بوده که بخش عمده آن از پروژه‌های جدید آمریکا به‌ویژه پایانه Plaquemines تأمین شده است. با این حال این رشد با کاهش شدید صادرات گاز روسیه به اتحادیه اروپا (به‌دلیل توقف ترانزیت از اوکراین) و نیز افزایش نیاز به تزریق به ذخیره‌سازی‌های اروپا تقریباً خنثی شده است. به همین دلیل، قیمت‌ها در کانون‌های اصلی واردات (TTF اروپا و شاخص JKM آسیا) نسبت به نیمه اول ۲۰۲۴ بین ۳۰ تا ۴۰ درصد بالاتر بوده‌اند؛ واقعیتی که بر فشار قیمتی بر مصرف‌کنندگان آسیایی افزوده است.

در افق کوتاه‌مدت، سال ۲۰۲۵ سال کند شدن رشد تقاضاست؛ اما در ۲۰۲۶ با ورود موج جدید ظرفیت‌های مایع‌سازی در آمریکا، کانادا و قطر، عرضه LNG با نرخی در حدود ۷ درصد (حدود ۴۰ میلیارد مترمکعب) افزایش می‌یابد. این افزایش عرضه می‌تواند بخشی از تنگنای بازار را رفع کند، رقابت قیمتی را تشدید نماید و فضا را برای بازگشت رشد مصرف در بازارهای حساس به قیمت خصوصاً آسیا مهیاتر سازد. در سناریوی پایه آژانس، تقاضای جهانی گاز در ۲۰۲۶ حدود ۲ درصد رشد کرده و به رکورد تاریخی جدیدی می‌رسد.

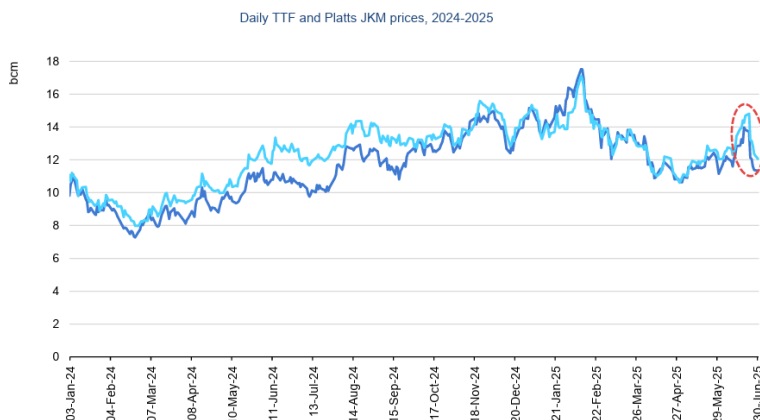
^۱ در نگارش این گزارش IEA تحت عنوان "International Energy Agency. (2025). *Gas Market Report, Q3-2025*. Paris: " IEA. Retrieved from <https://www.iea.org/reports/gas-market-report-q3-2025> بهره گرفته شده است.

برای ایران، این تحولات به معنای دو چیز است: از یک سو، تداوم اهمیت راهبردی گاز در سبد انرژی منطقه و تکیه روزافزون همسایگان بر واردات؛ و از سوی دیگر، تشدید رقابت در بازار جهانی LNG که می تواند فرصت بالقوه ایران را در صورت حل موانع سیاسی و تکنولوژیک تقویت و در صورت تعلل، موقعیت رقبا را تثبیت کند. در ادامه، ابتدا بر نقش خاورمیانه و به ویژه ایران در امنیت عرضه جهانی تمرکز می شود و سپس وضعیت بازار گاز و جایگاه ایران در آن مرور خواهد شد.

۱. تمرکز بر خاورمیانه

۱.۱. خاورمیانه؛ گلوگاه گاز، نفت، و کود شیمیایی

خاورمیانه حدود ۳۰ درصد تولید نفت و ۱۸ درصد تولید گاز جهان و نزدیک به یک چهارم عرضه جهانی LNG را در اختیار دارد. همچنین تقریباً یک سوم صادرات جهانی اوره (کود نیتروژنی) به این منطقه وابسته است. این یعنی هر شوک ژئوپلیتیکی در منطقه، تقریباً همزمان سه بازار کلیدی (۱) انرژی، (۲) غذا و (۳) زنجیره تأمین کود را تحت تأثیر قرار می دهد. تشدید تنش میان ایران و اسرائیل در ژوئن ۲۰۲۵ به جهش همزمان قیمت نفت، گاز، و اوره انجامید؛ به گونه ای که قیمت TTF و JKM نزدیک به ۲۰ درصد رشد کوتاه مدت را تجربه کردند و اوره خاورمیانه به بالاترین سطح از اواخر ۲۰۲۲ رسید. شکل (۱) نشان می دهد قیمت شاخص های گاز TTF اروپا و JKM آسیا طی ۲۰۲۴ و اوایل ۲۰۲۵ با نوسان تدریجی رو به افزایش بوده، اما در ژوئن ۲۰۲۵ همزمان با تشدید تنش ایران و اسرائیل جهش و افت های تند روزانه تجربه کرده اند. این شوک ژئوپلیتیک، بیش از آنکه سطح قیمت ها را برای مدت طولانی بالا نگه دارد، بی ثباتی و ریسک قیمتی بازار گاز را به طور محسوسی افزایش داده است.

شکل (۱). قیمت روزانه گاز TTF و JKM در سال ۲۰۲۴-۲۰۲۵ (IEA2025)

عامل اصلی این واکنش شدید بازار، ترس از بسته شدن یا ناامن شدن تنگه هرمز بود؛ تنگه ای که حدود ۲۰ درصد تجارت جهانی LNG از آن عبور می کند و برای قطر و امارات و به تبع آن برای بخش بزرگی از واردکنندگان آسیایی هیچ مسیر جایگزین واقعی ندارد. در نیمه اول ۲۰۲۵ حدود ۸۵ درصد LNG عبوری از هرمز به آسیا رسیده و تنها ۱۵ درصد راهی اروپا شده است. این تمرکز، آسیای جنوب و شرق را به شدت نسبت به هر تنش در این آبراه آسیب پذیر می کند.

۱,۲. نقش ایران و قطر در تنگه هرمز

قطر و امارات با توسعه پروژه‌های LNG خود به‌ویژه طرح North Field East قطر و پروژه Ruwais در امارات تا اواخر دهه جاری سهم بیشتر و بیشتری از بازار LNG را به خود اختصاص خواهند داد و به همان نسبت، اهمیت راهبردی هرمز افزایش می‌یابد. برای ایران، این وضعیت یک شمشیر دولبه است: از یک‌سو، هر بی‌ثباتی در این تنگه به لحاظ سیاسی ابزار فشار محسوب می‌شود؛ از سوی دیگر، هر تهدید جدی علیه امنیت عبور و مرور، بلافاصله با واکنش منفی شدید بازار و فشار بین‌المللی مواجه خواهد شد، زیرا عملاً حدود یک‌پنجم عرضه جهانی LNG را به خطر می‌اندازد.

در بحران ژوئن ۲۰۲۵، جریان واقعی نفت و گاز از هرمز مختل نشد؛ اما اختلال‌های GPS و احتیاط شرکت‌های کشتیرانی، نشان داد که حتی تهدید نرم و غیرمستقیم هم می‌تواند هزینه‌های عملیاتی را بالا ببرد و شرکت‌ها را به تأخیر در بارگیری وادارد. اگر روزی این تهدید به تعطیلی واقعی تنگه تبدیل شود، بازار جهانی گاز با شوکی مواجه خواهد شد که از نظر حجمی بزرگ‌تر از کل صادرات لوله‌ای نروژ به اروپاست؛ شوکی که تنها با ترکیبی از کاهش تقاضا، استفاده از ذخایر و بازآرایی عمده جریان‌های LNG قابل مدیریت خواهد بود.

۱,۳. اسرائیل، مصر، و اردن؛ شکنندگی زنجیره منطقه‌ای

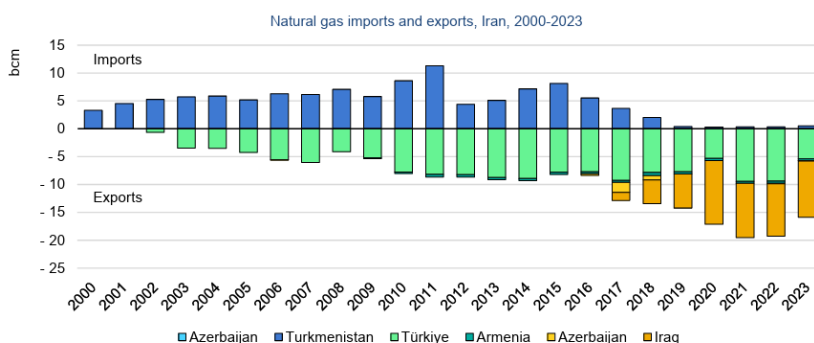
در شرق مدیترانه، اسرائیل طی یک دهه گذشته از واردکننده خالص گاز به صادرکننده لوله‌ای به مصر و اردن تبدیل شده است. تولید از میادین فراساحلی تمار، لویاتان، و کاریش در مجموع حدود ۲۷ میلیارد مترمکعب در ۲۰۲۴ همزمان هم رشد تقاضای داخلی اسرائیل را پاسخ داده و هم زمینه صادرات سالانه حدود ۱۳ میلیارد مترمکعب به دو همسایه جنوبی و شرقی را فراهم کرده است. این صادرات در اوایل ۲۰۲۵ حدود ۱۷ درصد تأمین گاز اولیه مصر را تشکیل داده و برای اردن نیز ستون فقرات تأمین گاز محسوب می‌شود.

در جریان درگیری ژوئن ۲۰۲۵، توقف موقت تولید در لویاتان و کاریش موجب قطع صادرات به مصر و اردن شد. مصر ناچار شد گاز را از صنایع به‌ویژه مجتمع‌های کود قطع و نیروگاه‌ها را به گازوییل و سوخت مایع منتقل کند؛ اقدامی که هم هزینه تولید برق را بالا برد و هم صادرات اوره را به شدت کاهش داد. اردن نیز با اتکا به نیروگاه‌های دوگانه‌سوز و سوخت‌های مایع از خاموشی گسترده گریخت. این رخداد، شکنندگی الگوی «وابستگی متقابل» در شرق مدیترانه را به‌خوبی عیان کرد.

۱,۴. جایگاه ایران در معادله خاورمیانه

ایران سومین تولیدکننده بزرگ گاز جهان است و حدود ۷۰ درصد انرژی اولیه و ۸۰ درصد تولید برق خود را از گاز تأمین می‌کند. عمده تولید کشور از میدان مشترک پارس جنوبی و چند میدان خشکی در جنوب تأمین می‌شود. با وجود این حجم عظیم، ایران تقریباً تمام تولید را در داخل مصرف می‌کند و فقط حدود ۷ تا ۸ میلیارد مترمکعب به ترکیه و نزدیک به همین مقدار (با نوسان زیاد) به عراق صادر می‌کند. حتی در همین سطح نیز صادرات چندین بار به دلیل کمبود داخلی یا مسائل مالی و تحریم، قطع یا محدود شده است. شکل (۲) نشان می‌دهد ایران از اوایل دهه ۲۰۰۰ تا حدود ۲۰۱۶ عمدتاً واردکننده گاز از ترکمنستان و تا حدی آذربایجان بوده، اما به تدریج با رشد صادرات لوله‌ای به ترکیه از میانه دهه ۲۰۰۰ و سپس جهش صادرات به

عراق بعد از ۲۰۱۶، به یک صادرکننده خالص گاز تبدیل شده است. همزمان، واردات از ترکمنستان پس از ۲۰۱۶ تقریباً حذف شده و در سال‌های اخیر تراز تجاری گاز ایران بیش از پیش تحت تأثیر صادرات رو به افزایش به عراق و ترکیه قرار گرفته است.

شکل ۲. وضعیت واردات و صادرات ایران در گاز طبیعی

کمبود ظرفیت ذخیره‌سازی زیرزمینی (حدود ۳ میلیارد مترمکعب، معادل تنها ۱ درصد مصرف سالانه) و رشد سریع مصرف در بخش خانگی و نیروگاهی، باعث شده در زمستان‌ها کسری روزانه گاز ایران به بیش از ۳۵۰ میلیون مترمکعب برسد؛ رقمی که به معنی قطع گاز صنایع و شبکه برق‌آبی اضطراری در بسیاری از استان‌هاست. در چنین شرایطی، هر ضربه ژئوپلیتیکی – مانند حمله پهپادی به تأسیسات فاز ۱۴ پارس جنوبی در ژوئن ۲۰۲۵ – می‌تواند همزمان امنیت عرضه داخلی و اعتبار ایران به‌عنوان صادرکننده را تهدید کند.

۲. به‌روزرسانی بازار گاز و پیامدها برای ایران

۲.۱. روندهای کلان تقاضای جهانی

- **کند شدن رشد در سال ۲۰۲۵:** پس از رشد ۲/۸ درصدی تقاضای جهانی در ۲۰۲۴، در ۲۰۲۵ رشد به حدود ۱/۳ درصد کاهش یافته است. اروپا و آمریکای شمالی عمده محرک رشد بوده‌اند، در حالی که آسیا (به‌ویژه چین و هند) با کاهش یا ایستایی تقاضا روبه‌رو شده است.
- **شتاب دوباره در سال ۲۰۲۶:** با جهش ظرفیت LNG، در ۲۰۲۶ رشد تقاضای جهانی به حدود ۲ درصد خواهد رسید؛ نیمی از این رشد از آسیا می‌آید، جایی که تعدیل قیمت‌ها و دسترسی بهتر به گاز مایع‌شده، امکان استفاده بیشتر در صنعت و نیروگاه‌ها را فراهم می‌کند.

از منظر ساختاری، روندهای زیر قابل مشاهده است:

- (۱) گاز در اروپا به‌تدریج از سوخت پایه به سوخت پشتیبان برای انرژی‌های تجدیدپذیر تبدیل می‌شود؛ یعنی هرگاه باد و بارش کم باشد، نیروگاه‌های گازی وارد مدار می‌شوند.
- (۲) در آسیا، گاز همچنان سوختی انتقالی میان زغال‌سنگ و تجدیدپذیرهاست؛ اما حساسیت شدید به قیمت مانع از تثبیت جایگاه آن می‌شود.
- (۳) در خاورمیانه و بخش‌هایی از آفریقا، گاز در عین حال که سوخت برق و خوراک صنعت است، به‌عنوان ابزار سیاست خارجی (صادرات لوله‌ای، swap و...) نیز به‌کار می‌رود.

۲,۲. چشم انداز عرضه و قیمت‌ها

رشد ۵/۵ درصدی عرضه LNG در کل سال ۲۰۲۵ که عمدتاً از پروژه‌های آمریکا و کانادا ناشی می‌شود، در ۲۰۲۶ به رشد ۷ درصدی می‌رسد. این موج عرضه، دو پیام اصلی دارد:

- کاهش نسبی تنگنا و در نتیجه احتمال تعدیل قیمت‌ها نسبت به اوج‌های ۲۰۲۲-۲۰۲۳؛ هرچند سطح قیمت‌ها همچنان بالاتر از میانگین دهه ۲۰۱۰ باقی خواهد ماند.
- شدید رقابت میان صادرکنندگان: قطر، آمریکا، استرالیا، و به تدریج پروژه‌های جدید آفریقا و روسیه (بغیر از Arctic LNG 2 که در سناریوی پایه منبع قطعی فرض نشده) در پی تثبیت سهم بازار خود خواهند بود.

در چنین بازاری، جایی برای بازگشت دیر هنگام ایران به LNG باقی می‌ماند، اما نه با حاشیه سود و انعطاف‌پذیری دهه پیش؛ به‌ویژه که قراردادهای بلندمدت جدید قطر و آمریکا با واردکنندگان آسیایی در حال قفل کردن بخش مهمی از تقاضای آتی است.

۲,۳. وضعیت ایران؛ از وفور ذخایر تا تنگنای زمستانی

با کنار هم گذاشتن تصویر جهانی و داخلی، چند نکته راهبردی درباره ایران به‌دست می‌آید:

(۱) عدم تعادل داخلی مزمن: رشد سریع مصرف خانگی (به دلیل قیمت بسیار پایین و الگوی مصرف غیربهرینه) و اتکای بیش از حد شبکه برق به نیروگاه‌های گازی، باعث شده مازاد تولید ایران عملاً تبخیر شود. نتیجه این است که کشور با وجود داشتن یکی از بزرگ‌ترین ذخایر جهان، در زمستان وارد حالت بحران می‌شود و ناچار است صادرات به عراق و ترکیه را محدود کند؛ در حالی که همسایگان دقیقاً در همین زمستان به گاز بیشتری نیاز دارند.

(۲) فرصت سوآپ و هم‌پیوندی منطقه‌ای: در سال‌های اخیر، ایران با استفاده از زیرساخت‌های انتقال خود، سوآپ گاز ترکمنستان به آذربایجان و ترکیه را تجربه کرده است. در افق ۲۰۲۶ که رقابت LNG شدت می‌گیرد، توسعه نقش ایران به عنوان هاب لوله‌ای می‌تواند درآمد ترانزیتی و قدرت چانه‌زنی سیاسی را افزایش دهد، بدون آنکه الزاماً نیاز به سرمایه‌گذاری سنگین در مایع‌سازی باشد. اما این مسیر منوط به ارتقای شفافیت قراردادهای، کاهش ریسک تحریم و تقویت اعتماد متقابل با همسایگان است.

(۳) لزوم اصلاح قیمت و بهینه‌سازی مصرف: در جهانی که قیمت گاز از ۲۰۲۰ به این سو پرنوسان و بالاتر از گذشته است، ادامه قیمت‌گذاری بسیار پایین داخلی در ایران عملاً به معنی پرداخت یارانه عظیم به مصرف بی‌رویه و اتلاف فرصت صادراتی است. حتی بدون نگاه صادرات‌محور، اصلاح تدریجی و هدفمند قیمت‌ها می‌تواند کسری زمستانی را کم کرده و امکان جهت‌دهی گاز به سمت صنایع با ارزش افزوده بالاتر (پتروشیمی پیشرفته، فولاد کم‌کربن، کود و...) را فراهم سازد.

۴) چالش سرمایه‌گذاری و فناوری: موج جهانی سرمایه‌گذاری در LNG، فناوری زنجیره سرد، کشتی‌های مدرن، و کاهش نشت متان را به سرعت جلو می‌برد. فاصله ایران با این فناوری‌ها، هر سال بیشتر می‌شود و جبران آن در آینده هزینه‌برتر خواهد بود. اگر منظر زمانی تصمیم‌گیری‌ها «دهه ۱۴۰۰» باشد، پنجره طلایی ورود رقابتی به بازار LNG از اواخر این دهه به تدریج بسته می‌شود.

در یک جمله، جهان گاز طبیعی در آستانه ۲۰۲۶ وارد مرحله‌ای می‌شود که در آن فراوانی نسبی LNG با عدم قطعیت تقاضای بلندمدت گره می‌خورد. برای ایران، این وضعیت نه صرفاً تهدید است و نه صرفاً فرصت؛ بلکه گونه‌ای آزمون زمان است. هر چه اصلاحات داخلی در مصرف، سرمایه‌گذاری، و حکمرانی انرژی زودتر و عمیق‌تر انجام شود، احتمال آن که ایران بتواند از مزیت ذخایر عظیم خود در این پنجره زمانی بهره‌برداری کند، بیشتر خواهد شد.